

3. Зорівчак Р. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів, 1989. – 216 с.
4. Жлуктенко Ю. Мовні контакти. Проблеми інтерлінгвістики. К., 1966. – 135 с.
5. Конопацька Я. Семантична неологія в сучасному французькому медіадискурсі: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: спец. 10.02.05 – К., 2005. – 20 с.
6. Коптілов В.В. Першотвір і переклад. К., 1972. – 215 с.
7. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. К., 1982. – 166 с.
8. Корунець І. В. Теорія та практика перекладу. – К., 2002. – 389 с.
9. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу – К., 2009. – 304 с.

Михалевич В.В.

кандидат культурології, доцент;

Братусь І.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Інститут мистецтв,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МИСТЕЦТВА ОФОРМЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КНИГИ ВІД РУКОПИСІВ ТА СТАРОДРУКІВ ДО СУЧАСНОЇ КНИГИ

Відомо, що людина завжди намагалася не тільки донести інформацію але й зробити в зручний спосіб, тому мистецтво оформлення книги бере початок з найдавніших часів. Уся історія розвитку книжкового дизайну спирається на технології, що були доступні людині у різні періоди історії. Спочатку це були такі засоби передачі інформації як глиняні таблички, кора дерева, металеві пластини та ін., що не дуже нагадує книгу у традиційному її вигляді. Те що більш менш наближається за формою до книги у давнину робилося з такого матеріалу як: шкіра, шовк, папірус та ін.. Таким чином майстри постійно шукали можливість зручно, компактно та красиво подати інформацію до читачів та зберегти її.

Саме папірус у Стародавньому Єгипті, що склеювався в сувої, тобто згорток, один з перших дозволив більш масово обмінюватись

інформацією та зберігати її. Наступним значним технічним кроком стало розповсюдження кодексу, або зшитого пергаменту, на початку н.е.. Це дозволило використовувати сторінки аркуша з обох сторін тому рукописи стають більш економічними.

Основні матеріали для книги періоду античності – папірус, пергамен і дерев'яні дошки, вкриті воском. Особливістю використання книги в античні часи було читання у голос слухачам. Перевагу надавали слову проголошеному ніж написаному, і це одна з причин чому в античній книзі не часто зустрічаються ілюстрації та декоративне оформлення. Нажаль до наших часів в основному дійшли лише копії книг античних творів, зроблених багато пізніше.

Візантійські рукописи XI ст досягають вершини свого розвитку. Особливістю їх оформлення були рослинний орнамент на полях, орнаментовані заголовні літери-ініціали та мініатюри, що відрізняються високою майстерністю виконання, а також чудова оправа, особливо літургійної книги, у яких застосовувалося золото та емаль.

У Середньовіччі пергамент поступово почав витісняти папірус. На це були не тільки економічні, а й культурні причини – розповсюдження християнства. Використання ченцями пергаменту відрізняло їхні тексти від поганських папірусів. Християнська культура вплинула також і на оформлення книги. Тематика європейської книги в більшості носила релігійний зміст, а основними місцями творення та переписування рукописів були монастирські скрипторії. Це позначилося на оформленні, де використовувалися відповідні елементи та матеріали і звичайно шрифти.

З'являється цілий штат майстрів, що працюють з рукописами, а саме: копіювальники, каліграфи, коректори, художники, ілюмінатори. Це практично сучасне видавництво. Книги стають все більш масивними, а особливо коштовні навіть прикріплювались до книжкової полиці. Хоча книга вважалася ще важкодоступною, але з розвитком університетів, та громадських бібліотек у XIII ст. попит на книги зростає. Все більшого поширення у Європі набуває новий носій інформації, а саме папір, винайдений у Стародавньому Китаї ще до н.е., а потім через арабів потрапив у Європу. У XIV ст. не менш важливим є розповсюдження ще одного давньокитайського винаходу – ксилографії. Це все впливає на зовнішній вигляд книг – сторінки стають тонкішими та гарно оформленими.

Але справжня революція у конструюванні книги наступила у XV ст. із виноходом Йоганна Гутенберга, що перший застосував у відповідному порядку рухові металеві матриці літер. Гутенберг робив зі своїх матриць під тиском друкарського пресу великі на той час тиражі. Такий винахід позначився на дизайні книги, про свідчить шедевр світового друкарства – Біблія надрукована Гутенбергом.

З'являється справжня шпальта – тобто все те, що відбивається з набірної форми. На шпальті згодом з'являються звичні для нас елементи: заголовки, колонцифри, заставки, ілюстрації та ін. Звичайно, що шрифти теж підлаштовують під друкарські форми.

Загально розповсюдженим у стародруках був готичний шрифт. Хоча у Європі XV ст. шрифти кожного з друкарів мають індивідуальний характер. Наприклад, Гутенберг модифікував тогочасний рукописний готичний шрифт. У другій половині XV ст. в Італії виник більш зручний для латиниці шрифт – антиква, що вдосконалювався до наших часів.

Хочеться відмітити, що книги, надруковані в XV ст., відомі як Інкунабули. першодрукарі робили на папері ручного виробництва (ганчір'яному, цупкому) та намагалися передати дизайн рукописних книжок. Як зазначає дослідник Ярослав Ісаєвич, що перші друковані книги мали за зразки рукописні, але порівняно швидко ця тенденція змінилася протилежною [4]. Це яскравий приклад того як технічна складова вплинула на естетику форми книги. Разом з цим виникають певні рамки, тобто друкар та гравер все більше залежить від техніки.

Осторонь європейського мистецтва книги не стояли українські стародруки. У XVI-XVII ст. від першодруків Івана Федорова і князя Василя-Костянтина Острозького українська книга наступних десятиріч успадкувала декоративність, характерну для українських рукописів (заставки, в'язь, окремі види рубрикації), так і загальноєвропейськими елементами оздоблення друкованих книг (набірні орнаменти, кінцівки-маскарони, лінійне обрамлення) [4]. Такі приклади оформлення ми знаходимо Пересопницькому Євангеліє, що вважається вершиною українського книжкового мистецтва середини XVI ст..

Відбувається розвиток технології ілюстрації у друкарстві, а саме гравюра на металі, а потім офорт стають все популярнішими у Європі XV-XVI ст. Такий поворот у техніці книжкової графіки був завдяки передачі деталізації у гравюрі на металі (особливо це проявилось у картографії) та більшому тиражу ніж у гравюрі на дереві. Одними з

справжніх винахідників та майстрів у цій техніці виступають Дюрер та Рембрандт.

У Європі XVI ст поступово складається стандарт редакційного оформлення видань, зокрема – титульного аркуша, на який починають виносити всі необхідні елементи: ім'я автора, назву книги, імена друкаря та видавця, місце й рік видання. З'являються в книжках розділові знаки, з'являється пагінація (нумерація сторінок) [2]. Уся подальша еволюція конструкції книги до кінця XX ст. виходила з того, що удосконалювала принцип друкарської машини ще закладений Гутенбергом. У XVIII ст. це парові друкарської машини, у XIX ст. – монотипні та лінотипні преси, XX – офсетний та лазерний друк.

Конкуренція різних друкарень та видавництв впливала на якість матеріалу та оформлення. Хоча багато етапів вдалося автоматизувати, але створення книги залишалося цілим процесом у якому брали участь на різних етапах багато спеціалістів – від художника до брошурувальника. Якість паперу та фарби, чіткість графічних елементів та шрифтів стають все досконалішими, особливо коли починають застосовувати цифрову техніку у другій половині XX ст.

Разом з цим відбувається нова революція носіїв – а саме цифрові носії інформації все більше розповсюджуються на початку XXI ст. Трансформація цифрової книги відбувається дуже швидко від неякісного «скану» на персональному комп'ютері до мультимедійних книжок з вишуканими дизайнами у е-книгах та смартфонах. Цей поворот у мистецтві книги має свої переваги і недоліки. Сучасна цифрова книга може включати в себе електронні посилки на різні джерела в Інтернеті, анімацію та відео, звукові ефекти, елементи комп'ютерної гри, що можуть зацікавити дітей. Дизайн електронної книги (особливо учбової) часто насичений спеціальними довідковими віконцями, путівниками з мапами зображень, таймерами та іншими елементами інтерфейсу. Це може бути цілим мультимедійним комплексом. Якщо в розробці дизайну сучасної книги традиційного дизайну беруть участь комп'ютерні графічні дизайнери то у конструюванні цифрової книги додаються ще спеціалісти у сфері UI дизайну та програмісти. З'являються різні програми перегляду форматів е-книг, журналів та газет. Вони теж мають відповідне оформлення.

В електронний пристрій, будь то е-книга або планшет можна завантажити сотні гігабайт цифрових книг і це дуже економічно, але у той же час зникає естетика насолоди від процесу читання книги,

розглядання ілюстрацій, дотику до палітурки та гортання сторінок. І в цьому напрямку теж відбуваються експерименти. Наприкінці ХХ ст. англійський дослідник Нік Шерідон винайшов електронний папір, що імітував звичайний папір та чорніла. Розробки у цьому напрямку ведуться постійно, про що говорять перші тиражі підручників, газет та журналів на електронному папері у Голландії, Франції та Бельгії.

Можна зробити висновок, що еволюція мистецтва книги можливо переживає нову революцію. Першою була механічна революція, коли Гутенберг автоматизував процес творення книги, а зараз наступила цифрова, коли книга переходить у комп'ютерний формат. Процес паралельного співіснування може зайняти не одне десятиліття і ще остаточно не відомо в якому вигляді стандартизується е-книга, бо комп'ютерний прогрес не зупиняється останні півстоліття і стрімко продовжується. Але можна вже зараз констатувати факт, що оформлення комп'ютерної книги намагається увібрати у себе максимально усе найкраще з традиційної книги.

Список використаних джерел:

1. Братусь І. Хто ж першодрукар України? / Іван Братусь // Педагогічні кадри. – 1995. – 8 лютого.
2. Ковальчук Г. І. Рукописні книги та стародруки: Навчальний посібник / Галина Ковальчук. – К., 2011. – 100 с., іл.
3. Михалевич В. Метод художньо-графічного аналізу в навчальному процесі при роботі над шрифтовою композицією / В. Михалевич // Проблеми розвитку міського середовища. – 2013. – Вип. 10. – С. 96-102.
4. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. [Електронний ресурс] / Я. Ісаєвич – Львів, 2002. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/isaevych/is29.htm>.